

MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARIDA INNOVATSION SHAKLLAR ASOSIDA SHAXSGA YO'NALTIRILGAN TA'LIMNI TASHKIL ETISH

Dildora Choriyevna Jumanazarova

NavDPI, Maktabgacha ta'lim yo'nalishi talabasi

Ilmiy rahbar: Ermatova Gulnoz Pirimovna

NavDPI, Maktabgacha ta'lim kafedrası dotsenti

ANNOTATSIYA

ushbu maqolada maktabgacha ta'lim tashkilotlarida shaxsga y'naltilgan ta'limni innovatsion shaklda tashkil etish haqida ma'lumot berilgan.

Kalit so`zlar: zamonaviy ta'lim, amaliy o'yinlar, muammoli o'qitish, interfaol ta'lim, masofali o'qitish, blendedlearning (aralash o'qitish) va ta'lim innovatsion shakllari.

АННОТАЦИЯ

в данной статье представлена информация об инновационной организации лично-ориентированного образования в дошкольных образовательных организациях.

Ключевые слова: современное образование, практические игры, проблемное обучение, интерактивное обучение, дистанционное обучение, смешанное обучение и инновационные формы обучения.

ABSTRACT

this article provides information about the innovative organization of student-centered education in preschool educational organizations.

Keywords: modern education, practical games, problem-based learning, interactive learning, distance learning, blended learning and innovative forms of learning.

KIRISH

Bugungi kunda texnika asrida bolalarning o'quv-bilish faolliklarini kuchaytirish, o'qitish sifatini oshirish va samaradorligini yaxshilash maqsadida innovatsion xarakterga ega ta'lim shakllaridan foydalanish maqsadga muvofiqdir.

Zamonaviy ta'limda amaliy o'yinlar, muammoli o'qitish, interfaol ta'lim, modul - kredit tizimi, masofali o'qitish, blendedlearning (aralash o'qitish) va mahorat darslari ta'limning innovatsion shakllari sifatida e'tirof etilmoqda.

Tadqiqot metodologiyasi

Kishilik tarixiy taraqqiyotining barcha davrlarida ham o‘yin subyekt faoliyatining eng birinchi va muhim turi sifatida tan olingan. Binobarin, shaxs faoliyatining muhim turlari-mehnat, o‘qish bilan birga o‘yin ham uning shakllanishi va rivojlanishida muhim ahamiyat kasb etadi. O‘yinlar vositasida katta avlod tomonidan to‘plangan hayotiy tajriba, o‘zlashtirilgan bilim, turmush tarzi va ijtimoiy munosabat asoslari, madaniy qadriyatlar yosh avlodga izchil uzatib kelingan[3].

O‘yin shaxsning tarbiyalash, rivojlantirish, unga ta’lim berish xususiyatlariga ega. Mavjud xususiyatlari tufayli o‘yinlar qadim- qadimdan xalq pedagogikasining muhim asoslaridan biri bo‘lib kelmoqda. Bevosita o‘yinlar bolalarda idrok, sezgi, xotira, tafakkur, nutqni rivojlantirishga yordam berish orqali ularni ma’naviy-axloqiy, aqliy, jismoniy va estetik jihatdan tarbiyalashga xizmat qiladi. “Maktabgacha yoshdagi bola o‘yin faoliyatida o‘qish va mehnatga tayorlanadi. Yosh ulg‘aygan sari o‘yinning roli biroz kamayib boradi. O‘yinlarning tarbiyaviy ahamiyati bolaning butun hayoti davomida saqlanib qoladi”[4].

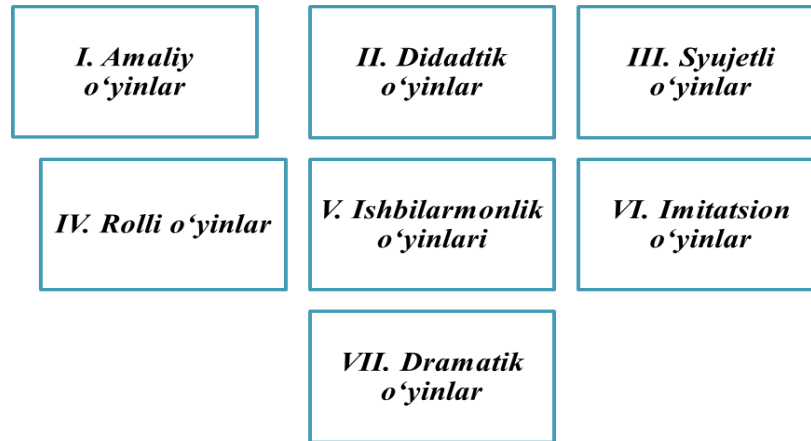
Agarda jismoniy xatti-harakatlarni rivojlantirishga xizmat qiladigan o‘yinlar bolalarda chaqqonlik, epchillik, chidamlilik, qat’iylikni tarbiyalasa, intellektual, konstruksiyali o‘yinlar ularni o‘ylashga, fikrlashga, mantiqiy tafakkur yuritishga o‘rgatadi.

“O‘yin inson hayotining hayotining har bir davri uchun uning ruhiy rivojlanishini belgilovchi yetakchi faoliyat turi hisoblanadi. Faqat o‘yinda va o‘yin orqali bola voqelikni, shu jumladan, kishilar ijtimoiy munosabatlarini, nutqini, xatti-harakatlarini bilib oladi”[5].

Tarixiy taraqqiyot jarayonida o‘yin nafaqat bolalar, balki kattalar hayotidan ham alohida o‘rin egallashga muvaffaq bo‘lindi. Zamonaviy sharoitda intellektual, kompyuter, iqtisodiy, harbiy, kasbiy, sport va maishiy hordiq chiqarishga ko‘maklashadigan o‘yin modellari ham kattalar orasida keng ommalashgan.

Tahlil va natijalar

Zamonaviy pedagogikada o‘yinlar ta’lim jarayonining samaradorligini oshirish, ta’lim oluvchilarning o‘quv-bilish faolligini kuchaytirish maqsadida quyidagi tarzda qo‘llaniladi va bu maktabgacha ta’lim tashkilotlarida quyidagi ta’limning innovatsion xarakterga ega bo‘lgan shakllarini ko‘rishimiz mumkin:

Bizga ma’lumki, o‘yin - kishilik faoliyatining muhim turi hamda ijtimoiy munosabatlar mazmunining bolalar tomonidan imitatsiyalash (ko‘chirish, taqlid qilish) asosida o‘zlashtirish shakli sanaladi.

Biz o‘z talqinimiz jarayonida faqat amaliy o‘yinlar haqida fikr yuritamiz:

Amaliy o‘yinlar - muayyan harakatlarning tashkil etilishini imitatsiyalash imkonini beradigan o‘yinlar.

II. Didaktik o‘yinlar: o‘rganilayotgan ob’ekt, hodisa, jarayonlarni modellashtirish asosida o‘quvchilarning bilishga bo‘lgan qiziqishlari, faolliklarini oshiradigan o‘quv faoliyati turi hisoblanadi.

III. Syujetli o‘yinlar: pedagogik voqealik, hodisalar bayonining muayyan izchilligi va unda ishtirok etayotgan shaxslar faoliyatining o‘zaro bog‘liqligiga asoslangan o‘yinlar sanaladi. Bu kabi o‘yinlar odatda pedagogik muammolarning yechimini izlash, ta’im-tarbiya jarayonida yuzaga kelgan muammoli vaziyatlarni bartaraf etish, shaxsni qayta tarbiyalash maqsadida qo‘llaniladi.

IV. Rolli o‘yinlar: ma’lum bir shaxsning vazifa va majburiyatlarini bajarishdagi ruhiy holati, xatti-harakatlar mohiyatini ochib berishga yo‘naltirilgan o‘yinlar, ularda rollar majburiy mazmuni bilan taqsimlanadi.

V. Ishbilarmonlik o‘yinlari: ma’lum faoliyat, jarayon yoki munosabatlar mazmunini yoritish, ularni samarali, to‘g‘ri, oqilona uyushtirishga doir ko‘nikma, malaka hamda sifatlarni o‘zlashtirish maqsadida tashkil etiladigan o‘yinlar.

VI. Imitatsion o‘yinlar: ishlab chiqarish korxonalari, ish o‘rinlari, firmalar, tashkilotlarda xodimlar tomonidan amalga oshiriladigan faoliyatni imitatsiyalash (taqlid qilish, ko‘chirish) asosida bolalarni muayyan amaliy yoki kasbiy faoliyatga samarali tayyorlashga yo‘naltiradigan o‘yinlar.

VII. Dramatik o‘yinlar: (psixologik va ijtimoiy dramalar): psixologik hamda ijtimoiy masalalarni hal qilishga yo‘naltirilgan o‘yinlar bo‘lib, ular tashkil etilishi, metodik xususiyatlariga ko‘ra roli va ishbilarmonlik o‘yinlariga yaqin[1].

O‘yinning mohiyati va tuzilishi ma’lum ko‘nikma, malaka, qobiliyat va sifatlarning har bir ishtirokchida butun o‘yin davomida shakllanishini ta’minlaydi. Ta’lim jarayonda o‘yin texnologiyalaridan foydalanishda o‘qituvchi pedagogik vazifalarini ssenariyda aniq ifodalay olishi zarur.

O‘yin faoliyatining psixologik mexanizmlari shaxsning o‘zini namoyon qilish, o‘zining hayotda o‘rnini belgilash, o‘zini o‘zi boshqarish, o‘z imkoniyatlarini amalga oshirishan iborat asosiy ehtiyojlarni qondirish imkoniyatini yaratadi[2].

O‘yin ijtimoiy tajribalarni o‘zlashtirish va qayta yaratishga yo‘nalgan vaziyatlarda, faoliyat turi sifatida belgilanadi hamda o‘yin jarayonida shaxsning o‘z xulqini boshqarishi shakllanadi va takomillashadi.

O‘quv faoliyatining asosiy motivi - bu o‘quv - bilish motivi bo‘lsa, o‘quv faoliyatining eng muhim motivatsiyasi esa bolada o‘zi tanlangan va asoslarini o‘zlashtirayotgan kasbga bo‘lgan qiziqishi sanaladi. Bola o‘quv jarayonidagi egallagan bilimlaridan, kasbiy malakalari va ko‘nikmalaridan hissiy jihatdan qoniqish olishi lozim. Bu vazifani hal qilishda o‘qitish jarayonida o‘yinli texnologiyalardan foydalanish alodida adamiyat kasb etadi. O‘yinli texnologiyalari, shuningdek, bolalarning ijodiy qobiliyati va kreativ tafakkurini o‘stiradi.

Pedagogik maqsadda foydalanilayotgan o‘yinlar o‘yin texnologiyalari deb nomlanadi.

O‘yin texnologiyalari ta’lim oluvchilarni muayyan jarayonga tayyorlash, ularda ma’lum hayotiy voqeelik, hodisalar jarayonida bevosita ishtirok etish uchun dastlabki ko‘nikma, malakalarni hosil qilishga xizmat qiladi. Ta’lim jarayoni ishtirokchilari (ta’lim oluvchilar, ota-onalar, pedagogik jamoa a’zolari, ta’lim muassasalarining rahbarlari, jamoatchilik tashkilotlarining vakili va boshqalar) sifatida turli rollarni bajarish bola (o‘quvchi)larga pedagogik faoliyat mazmuni bilan yaqindan tanishish imkoniyatini yaratish asosida ma’lum faoliyatni samarali tashkil etishga nazariy, amaliy va ruhiy tayyorgarlikka erishish nuqtai-nazaridan yordam beradi.

O‘quv mashg‘ulotlaridan o‘yinlar va o‘yinli vaziyatlarni qo‘llash quyidagi asosiy yo‘nalishlarda amalga oshiriladi:

O‘quv jarayonida o‘yin texnologiyalarining o‘rni, roli, shuningdek, o‘yin elementlari hamda ta’limning o‘zaro uyg‘unligi ko‘p jihatdan o‘qituvchi tomonidan pedagogik o‘yinlar mohiyati, funksiyasi va turlarining qanchalik tushunilishi bilan belgilanadi. Aksariyat pedagogik o‘yinlar o‘zida suydagi belgilarni namoyon qiladi

Har qanday o‘yinlar kabi pedagogik jarayonlarda foydalaniladigan o‘yinlar ham o‘zining aniq maqsadi va natijasiga ega bo‘ladi.

Ta’lim muassasalarida ko‘p holatlarda rolli va kasbiy xarakterga ega ishbilarmonlik o‘yinlari foydalaniladi. Muhimi pedagogik maqsadlarda qo‘llaniladigan o‘yinli texnologiyalarining asosini bolalarning faollik va tezkorlikka asoslangan faoliyati tashkil etadi.

Pedagogik o‘yinlar yangi o‘quv materialini o‘zlashtirish, mustahkamlash, bolaning ijodiy qobiliyatini rivojlantirish, umumiy kasbiy tayyorgarlik ko‘nikma, malakalarini shakllantirish kabi masalalarni yechishga qaratiladi. Ular yordamida bolalar turli holatlardan o‘quv materialini tushunish, uning negizida ma’lum ko‘nikma, malaka va sifatni o‘zlashtirish imkoniyatiga ega bo‘ladi.

Shuningdek, quyidagi omillar pedagogik maqsadlarda o‘yin texnologiyalaridan samarali foydalanish imkoniyatini ta’minlaydi.

O‘yin jarayonida hech kim xalaqit qilmasligi kerak. Bordi-yu, zaruriyat bo‘lsagina faqat boshlovchi ishtirokchilarning harakatlarini tuzatishi, ularni to‘g‘ri yo‘naltirishi mumkin.

Har qanday jarayon singari o‘yin yakunida uning tashkil etilishi, o‘tkazilishi yuzasidan muhokama o‘tkazilishi zarur. Muhokama chog‘ida o‘yin ishtirokchilari, tomoshabin (jamoaning o‘yinda ishtirok etmagan a’zolari), ekspertlar o‘yinning tashkil etilishi va o‘tkazilishi yuzasidan o‘z fikr-mulohazalari, takliflarini bildiradi.

Muhokama jarayoni quyidagi tartibda tashkil etiladi:

O‘yin texnologiyalarining metodik ta’minoti loyiha, o‘yinning mezonlari, ish qog‘ozlari (metodik ko‘rsatmalar), o‘yin mohiyatini yorituvchi hujjatlar (ssenariy) kabilardan iborat. Pedagogik jarayonda qo‘llaniladigan o‘yinlar subyekt faoliyatini taqozo etadigan hamda bu jarayonda kompyuter o‘yinlari farqlanadi. O‘yinlar chog‘ida turli vositalar (kompyuter, imitatsion trenajorlar, sport anjomlari (koptok, arqon, halqa), xomashyolar (plastilin, yumshoq o‘yinchoqlarni yasash uchun materiallar, rangli qalamlar, ish qog‘ozlari, o‘yinchoqlar, legolar, konstruksiyalar, dekoratsiyalar va bshqalar kerak bo‘ladi.

Xulosa va takliflar

Yuqoridagi fikrlardan ko‘rinib turibdiki, bolalar faoliyati qanchalik rang-barang, o‘zaro farqli bo‘lsa, ularning tafakkuri shunchalik faollashadi, esga tushirish, xulosa qilish va o‘z fikrini izchil, dadil bayon etishga sharoit yaratiladi. Bolalarning tabiatga oid bilim, malaka, ko‘nikmalarini ularning har qanday faoliyati davomida hosil qilish, faollashtirish, mustahkamlash mumkin: jismoniy tarbiya va badantarbiya mashqlari, harakatli o‘yinlar, tasviriy faoliyat, badiiy adabiyot, didaktik o‘yinlar, matematik tasavvurlarni o‘stirish, tevarak-atrof bilan

tanishtirish, til o'rgatish, nutq o'stirish, tajribalar o'tkazish mashg'ulotlaridan tashqari, sayr, kuzatuvlar, suhbatlar jarayonida ham bu vazifa hal etilishi mumkin va zarur.

Bolalarning o'zlashtirish darajasini aniqlash uchun savol-javoblar, topshiriqlar bajarish, testlar o'tkazilishi su'ratlar asosida didaktik o'yinlardan foydalanish maqsadga muvofiq.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Indiaminov N. va b. Ta'lim samaradorligini oshirishda shaxsga yo'naltirilgan ta'lim. Ta'lim texnologiyalari. 2014(8).
2. Axunova G.N., Golish L.V., Fayzullayeva D.M. Pedagogik texnologiyalarni loyihalashtirish va rejalashtirish./ B.Yu.Xodiyev tahriri ostida. – T.: «Iqtisodiyot», 2009.
3. Qodirova F., Toshpo'latova Sh., A'zamova M. Maktabgacha pedagogika T. : Ilmziyo. 2019.
4. Sodiqova Sh.A. Maktabgacha pedagogika. T.: Tafakkur bo'stoni. 2013 y.
5. Kayumova.N.M. Maktabgacha pedagogika. T.: TDPU -2013y.
6. Elektron ta'lim resurslari
[www. tdpu. uz](http://www.tdpu.uz)
[www. pedagog. uz](http://www.pedagog.uz)
[www. ziyonet. uz](http://www.ziyonet.uz)